

Яковищенко Світлана Іванівна
(наук. керівник – канд. екон. наук, доцент Щербіна О. С.)
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ІНСТРУМЕНТИ АВТОМАТИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Діяльність бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО) спрямована на максимально якісне задоволення інформаційних потреб користувачів як у навчальній, так і у науковій діяльності шляхом надання необмеженого, вільного доступу до бібліотечних, національних та світових ресурсів. Наукова бібліотека є одним з основних підрозділів ЗВО та виконує роль інформаційного центру. Головна ознака сучасної бібліотеки ЗВО – максимально повна орієнтація на потреби користувача. Тому сучасна бібліотека потребує автоматизованої бібліотечної інформаційної системи (АБІС), що охоплює усі бібліотечні процеси та має чіткі і визначені перспективи розвитку [2].

АБІС – це автоматизована інформаційна система, призначена для автоматизації бібліотечних процесів на основі використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій, засобів обчислювальної техніки та телекомунікаційних мереж [4].

АБІС – це багатофункціональне, адаптивне програмне забезпечення, що дає змогу бібліотеці каталогізувати, керувати та проводити обіг матеріалів читачам, а також є достатньо гнучким, щоб адаптуватися до майбутніх потреб читачів [1].

Автоматизація бібліотеки може рухатися у двох напрямках:

- 1) інформаційна підтримка традиційних видів діяльності бібліотеки, як-от комплектування фондів, ведення каталогу, пошук, видача літератури читачам;
- 2) створення повнотекстової електронної бібліотеки шляхом переведення в цифровий вигляд всього бібліотечного фонду [5].

Отже, за допомогою АБІС можна вирішувати такі задачі:

- реєструвати нових абонентів бібліотеки;
- вести облік вже зареєстрованих абонентів;
- формувати звітну інформацію про відвідування бібліотеки та про книговидачу;
- здійснювати контроль за вчасним поверненням книг та інших друкованих видань у бібліотеку;
- вести облік усіх наявних у бібліотеці фондів та друкованих видань [7].

Загалом вибір АБІС для бібліотеки пов'язаний з такими питаннями:

- ресурси (матеріальні та людські) для впровадження та подальшого обслуговування системи;
- сучасне обслуговування читачів (зручність користування, повнота розкриття фондів, підтримка технологій Бібліотека 2.0);
- інтеграція АБІС у внутрішні бібліотечні процеси (розподіл завдань, документообіг);
- технології, на яких побудована АБІС, що можуть сприяти подальшій адаптації й інтеграції системи для потреб бібліотеки і ЗВО;
- засоби інтеграції у світовий інформаційний простір (підтримка протоколів, стандартів, інтерфейсів, сервісів, корпоративних взаємодій) [1].

Сьогодні Національна бібліотека імені В. І. Вернадського опрацьовує надходження за допомогою багатофункціональної системи автоматизації бібліотек «ІРБІС 64», яку використовують у своїй діяльності й бібліотеки ЗВО України, хоча найчастіше її встановлюють саме публічні бібліотеки. Система поєднує усі технологічні етапи опрацювання документів у технологічному циклі «Шлях документа» і є комплексом автоматизованих робочих місць [2].

Система «ІРБІС 64» пропонує засоби для ведення та використання таких інформаційно-лінгвістичних ресурсів, як-от: Державний рубрикатор науково-технічної інформації, алфавітно-предметний покажчик до ББК та УДК, тезаурус, авторитетні файли. Система містить технології, орієнтовані на використання штрих-кодів на екземплярах видань та читачьких квитках; дає змогу підключати повні тексти, графіку, таблиці, аудіо- та відеоматеріали, а також ресурси Інтернет [9].

Отже, АБІС «ІРБІС 64» знаходиться на першому місці за кількістю бібліотек, де вона встановлена, в Україні та країнах СНД.

В Україні відсутня єдина державна політика щодо програмного забезпечення, яке використовується у бібліотеках, не вироблено чітких критеріїв щодо вибору АБІС і немає стратегічного плану розвитку їх використання. Наслідком цього є використання бібліотеками України застарілого програмного забезпечення, комерційних продуктів країни-агресора, які не лише не відповідають сучасним світовим вимогам, але й можуть завдати шкоди інформаційній безпеці країни. Тому спеціалісти Державної науково-технічної бібліотеки України активно вивчають можливість міграції на вільну АБІС з відкритими джерельними кодами, коротку характеристику яких наведено далі.

Evergreen – це інтегрована бібліотечна система, розроблена консорціумом PINES (штат Джорджія, США) для застосування у великій публічній бібліотеці та мережі бібліотек цілого штату, де потрібно було обробляти мільйони записів сотень бібліотек.

У процесі адаптації АБІС Evergreen можливі проблеми з інтернаціоналізацією, оскільки система орієнтована на американські стандарти. Evergreen має складну архітектуру, внесення змін у налаштування системи вимагає значних зусиль [8].

OpenBiblio є простою у використанні системою автоматизації бібліотек, але призначена для невеликих бібліотек і не включає більш складні функції, серед яких придбання і керування періодикою (які надають інші інтегровані бібліотечні системи з відкритим вихідним кодом), наприклад, Koha або Evergreen [2].

РМВ (PhpMyBibli) є повнофункціональною інтегрованою бібліотечною системою з відкритим вихідним кодом. Особливостями АБІС РМВ є підтримка різних мов (французька, англійська, іспанська, італійська та португальська мови) [8].

CDS/ISIS – це пакет прикладних програм, призначений для побудови автоматизованих інформаційних систем бібліотек, архівів і музеїв. Розвивається і безкоштовно розповсюджується ЮНЕСКО. Має версії для роботи під управлінням операційних систем DOS, Windows і Unix. Функціонує у локальних і глобальних комп'ютерних мережах [7].

CDS/ISIS є інтегрованою системою для введення, зберігання і пошуку інформації, розробленою спеціально для обробки структурованих нечислових баз даних [8].

Серед безкоштовних та відкритих АБІС (Evergreen, OpenBiblio тощо), Koha – найбільш функціональне і завершене програмне забезпечення з підтримкою по всьому світу.

Характерні риси Koha:

- акцент на обслуговуванні читачів за принципами Бібліотеки 2.0;
- інтеграція у світовий інформаційний простір;
- повнофункціональна АБІС корпоративного рівня для бібліотек усіх розмірів [4].

В Україні система Koha використовується у таких бібліотеках:

– Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

- Гадяцьке училище культури імені І. П. Котляревського;
- Київська Богословська Семінарія;
- Київський університет імені Бориса Грінченка;
- Львівська Богословська Семінарія;
- Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя;
- Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова [6].

Наукова бібліотека ДонНУ імені Василя Стуса у своїй роботі використовує програмне забезпечення, створене для автоматизації бібліотечних процесів «ІРБІС».

Отже в умовах, з одного боку – недостатнього фінансування, та з іншого – обмеження у закупівлі нових та підтримці вже наявних бібліотечних систем, АБІС Koha стає все більш привабливим варіантом як для наукової бібліотеки ДонНУ імені Василя Стуса, так і для більшості бібліотек ЗВО України. Сучасні удосконалені можливості АБІС Koha дають змогу вивести в онлайн-простір інформацію про наявні бібліотечні фонди та надають користувачам комфортне оточення [3].

Список використаних джерел

1. Бібліотека університету: витоки та сучасність: збірник наукових статей та матеріалів, присвячений 50-річчю з дня заснування наукової бібліотеки університету / за ред. О. Б. Айвазян. Хмельницький : ХНУ, 2012. 296 с.
2. Бібліотеки вищих навчальних закладів України (інформаційний каталог-довідник) / НБ ім. М. Максимовича Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка. К., 1998. 198 с.
3. Дубик С. О., Андрухів А. І., Назаровець С. А. Перспективи використання відкритих автоматизованих інтегрованих бібліотечних систем в Україні. *Міжнародна науково-практична конференція «Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи»* (11–13 жовтня 2016 р.). URL: <http://eprints.rclis.org/30112/>
4. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять: ДСТУ 7448:2013. К. : Мінекономрозвитку України, 2014. 41 с.
5. Копанєва В. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету: монографія / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К., 2009. 198 с.
6. Кудінова Н. Інноваційні процеси в сучасній бібліотеці. *Бібліотечний форум України*. 2014. № 3. С. 32–33.
7. Оністрат Н. Електронні та карткові інформаційно-пошукові системи бібліотеки: питання взаємодії. *Бібліотечний форум України*. 2007. № 2. С. 16.
8. Безкоштовні АБІС – вільне відкрите програмне забезпечення. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/1336>
9. Щербан Р. М. Школа ІРБІС: регіональний досвід. *Бібліотечний форум України*. 2012. № 3. С. 5–7.